

Resensies

- Loubser, J.A. (Bobby). 2007. **Oral and manuscript culture in the Bible.** Stellenbosch: Sun Press.
(A.J. Krüger) 351
- Nel, P.J. 2006. **Die boek Sefanja.** Wellington: NG Kerk-Uitgewers.
(H.J.M. van Deventer) 355
- Peels, H.G.L. 2007. **God en geweld in het Oude Testament.** Apeldoorn: Theologische Universiteit Apeldoorn.
(J.L. Helberg) 357
- Den Hertog, G.C. & Van der Kooi, C., reds. 2007. **Tussen leer en lezen: de spanning tussen Bijbelwetenskap en geloofsleer.** Kampen: Kok.
(N. Vorster) 359

Fokusresensies

- Jordaan, Tiaan. 2006. **Openbaring vandag: die boodskap agter die beelde.** Wellington: Lux Verbi.BM.
(F.P. Viljoen) 364
- Louw, Daniël. 2006. **Hoekom? Hoekom nie? Waar is God wanneer ek ly? En waarom ly ek?** Wellington: Lux Verbi.BM.
(J-A. van den Berg) 365
- Van Tonder, Ben. 2007. **Geestelike volwassenheid.** Wellington: Lux Verbi.BM.
(F.W. de Wet) 367
- Nel, Annes. 2006. **Die gebed van Salomo: oor gebed en lewenswysheid.** Wellington: Lux Verbi.BM.
(B.J. de Klerk) 370

Vosloo, Robert. 2006. Engele as gaste? In gesprek oor gasvryheid teenoor “die ander”. Wellington: Lux Verbi.BM. (<i>J.A. Erasmus</i>)	372
Chadock, Robin. 2007. Ontdek die ware doel vir jou lewe: riglyne vir ’n doelgerigte en passievolle lewe. Vereeniging: Christelike Uitgewersmaatskappy. (<i>G. Pretorius</i>)	374

Resensies

Loubser, J.A. (Bobby). 2007. **Oral and manuscript culture in the Bible.** Stellenbosch: Sun Press. 205 p. Prys: R180,00.
ISBN: 978-1-920109-18-9.

Resensent: A.J. Krüger
Gereformeerde Kerk Benoni

Die kopie wat geresenseer word, is in sagteband gebind. Die afwerking en bindwerk is goed. Die enigste kritiek op die afronding van die werk is dat daar in die enkele plekke waar die Griekse teks afgedruk is, die slot *sigma* nie aan die einde van 'n woord gebruik is nie, en dat daar 'n foutiewe Latynse letter ingesluip het. Die kantlyne is nie groot nie, en ook nie die lettergrootte nie. Die volgepakte inhoud van die bladsye, tesame met die volgepakte inhoud, maak dat die boek nie maklik lees nie.

Die boek bestaan uit 12 hoofstukke, asook 'n voorwoord, inleiding, bibliografie en eindnotas.

Hierdie resensie gaan probeer om 'n geheeloorsig oor die gestelde hipotese te gee.

Van die terme wat die outeur gebruik, benodig 'n kort definiëring:

- *Oral culture* word in die resensie weergegee as *mondeling*, *oraal* of *oraliteit*. Dit dui op 'n kultuur waar daar nie van die geskrewe woord gebruik gemaak word nie, maar waar “dokumente” mondelings van geslag tot geslag oorgelewer word.
- *Manuscript culture* word in die resensie weergegee as *manuskrip*, *geskrewe* of *skrywende kultuur*. Dit dui op 'n kultuur waarin kommunikasie in geskrewe vorm van geslag na geslag oorgedra word.
- *Intermediate culture* word weergegee as *tussentydperkkultuur*, *intermediêre fase* of *tussentyd*. In hierdie fase word belangrike dokumente wel skriftelik oorgegee aan die volgende geslag, maar die geskrewe dokument dien as geheueverfrisser, sodat die mon-

delinge oordrag eintlik nog die samestelling (struktuur) van die dokument bepaal.

- *Medium* is die medium wat gebruik word vir die oordrag van dokumente. In 'n orale kultuur is dit uiteraard die gesproke woord. Deur die eeue het die media wat gebruik is vir die geskrewe dokument verander – van klip en klei, papyrus en perkament, tot papier, die internet en selfone.

Soos die titel aandui, handel hierdie werk oor 'n hermeneutiese sleutel tot die Skrif. Dit poog om die verstaan van die Nuwe Testament te belig in die lig van media wat vir die teboekstelling van die Nuwe Testament gebruik is.

Die skrywer was sedert 1990 aan die Universiteit van Zululand verbonde (oorlede in 2006). Uit sy persoonlike ervaring van mislukte kommunikasie tussen hom en die swart studente, kom die begrip dat een van die belangrikste redes vir hierdie miskommunikasie geleë is in die feit dat hyself met 'n Westerse manuskripkultuur werk, terwyl die studente uit 'n orale kultuur kom.

Kommunikasiepraktyke verskil binne hierdie twee kulture. Hy en sy kollegas doen ook navorsing oor die prediking van 'n nasireense kerklike groep in Natal, wat ontstaan het onder ene Shembe. Hy bestudeer ook werke van A. Lord, E. Havelock, W. Ong en andere oor retoriese kritiek.

Retoriese kritiek is die uitvloeisel van vormkritiek. Vormkritiek soek na die oorspronklike vorm van die Bybelse dokumente, maar retoriese kritiek gaan uit van die (aanvaarde - AJK) feit dat die Nuwe Testament in die tussentyd (*intermediate phase*) ontstaan het, en daarom is die vorm beïnvloed deur die orale fase van die oordrag van dokumente. Loubser se hipotese is dat die orale fase 'n groter invloed gehad het op die vorming van die Nuwe-Testamentiese dokumente as wat tot nou tot aanvaar is, en dat 'n bestudering van die Nuwe-Testamentiese geskrifte vanuit hierdie perspektief 'n beter verklaring bied van sake wat tot nou toe nie deur die kritiese benaderings tot die Bybel opgelos kon word nie.

In die intermediêre fase van mediagebruik word, volgens Loubser, die geskrewe teks as 'n geheuehulp gebruik, sodat die voorleser die essensie voor hom het, maar die boodskap aanvul deur mededelings wat uit die geheue kom (net soos sekere voordragte vandag nog). Verder het die gesproke woord die eienskap dat dit die boodskap van die sender lewendig maak, as 't ware die sender laat

gestalte vind by die gehoor, of dan, teenwoordig maak by die hoorders.

Wat die ontstaan van manuskripte betref, postuleer Loubser dat daar waarskynlik nie 'n enkele skrywer van 'n boek of brief is nie, maar dat 'n "span" saamwerk in die komposisie daarvan. Die "outeur", soos byvoorbeeld Paulus, komponeer sy boodskap in die teenwoordigheid van sy medewerkers (reisgenote) en die amenuensis skryf dit neer. Maar die ander teenwoordiges gee ook insette, en die sekretaris sit die boodskap op skrif met sy eie nuanses. Die doel van die skrywe is dan om die persoon wat die brief na die gemeente(s) neem, toe te rus om die boodskap by die ontvangende gemeente te gaan lewer. Hierdie oordrag van die boodskap is nie 'n "lees" in die engere sin van die woord nie, maar eerder 'n *performance* (p. 138). Wanneer hy die boodskap lewer, is hy dan as 't ware die "mond" van Paulus, wat Paulus self tot by die gemeente bring. Die dokument wat op skrif gestel is, reflekeer dus nie 'n homogene komposisie nie, maar taalgebruik (woordeskat en styl) van die groep van opstellers van die skrywe.

Verder moet die aard van so 'n dokument wat in die intermediêre fase neergepen word, verstaan word. Terwyl die outeur (byvoorbeeld Johannes of Paulus) dikteer, word daar nie gekonsentreer op literêre tegnieke nie (p. 135), maar die dokument neem algaande vorm aan. Dit hou ook in dat daar teruggekom kan word na iets wat reeds aangeraak is, maar waarop die outeur wil terugkom, byvoorbeeld om meer te sê of iets verder op te helder. Die gebruikte media (papyrus en veral perkament) speel 'n rol in die wyse waarop hierdie byvoegings hanteer word – omdat die medium skaars en duur is, word bloot 'n invoeging gemaak op die plek waartoe die dokument reeds op die stadium gevorder het (p. 96).

Studies oor gelettertheid in die Nuwe-Testamentiese tyd dui daarop dat 3-10% van die Romeinse burgers geletterd was (p. 66). Daar was ook 'n verskil tussen die vermoë om te kan lees en/of te skryf. Geheue (om die Nuwe Testament uit die kop te ken) was sentraal in die oordra van die evangelie. Dit het tot gevolg gehad dat Nuwe-Testamentiese boeke vir 'n lang tyd mondelings in die kollektiewe geheue van die vroeë kerk geleef het.

Op grond van hierdie uitgangspunt, kom Loubser tot 'n aantal konklusies. Dit sluit onder andere in:

- Dit is (meestal) onwaarskynlik dat 'n prototeks van Nuwe-Testamentiese geskifte geïdentifiseer sal word, as gevolg van die wyse waarop die dokumente ontstaan het.
- Die soeke na die sogenaamde historiese Jesus het *surrealistic proportions* bereik (p. 7), soos te sien is in die werk van die Jesus Seminaar. Die orale fasette van die ontstaan van die evangelies gee, volgens Loubser, baie van die antwoorde op die vrae wat hierdie soeke na die historiese Jesus dryf.
- Die soeke na “lae” in die geskifte van Paulus is ook futiel. Anomalië in die geskifte van Paulus, wat as redaksiewerk deur kritiese studie van die Nuwe Testament geïdentifiseer word, is eerder toe te skryf aan die aard van die orale ontstaan van die Pauliniese geskifte (p. 97).
- 'n Baie interessante hipotese van Loubser is dat die outeur teenwoordig is by die hoorders deur die voordrag van die briefdraer. Die voorlees van die evangelies het Christus dus as 't ware weer in die midde van die gemeente teenwoordig gemaak. In Paulus se geskifte (p. 95) is verwysings na Christus wat gesien kan word deur Paulus se prediking “Jesus Christus is tog so duidelik aan julle verkondig dat julle Hom as 't ware aan die kruis kon sien hang!” (Gal. 3:1). In Paulus se teenwoordigheid deur die gelese boodskap, is Christus ook teenwoordig by die gemeente. So is daar nie 'n Pauliniese evangelie nie, maar 'n Christologie wat die boodskap van Christus kontekstualiseer (p. 99).

Seker die belangrikste kritiek rondom die hipotese van Loubser is dat baie van die teorie op rekonstruksies en afleidings uit hedendaagse orale kulture berus. Hy sê self daar “... is a lack of direct evidence” (p. 135).

Wat 'n aangename pluspunt is, is die feit dat die teorie weer die eenheid van die Skrifte erken, en nie lae van oorspronklikheid (en kanonisiteit) onderskei nie. Hierdie is 'n nuwer ontwikkeling in die kritiese teologie. Dit kan gerus dopgehou word om te sien watter resultate dit gaan lewer in die proses van eksegetiese en hermeneutiek.

Die kwessie van die “voordra” van die boodskap bring 'n saak na vore wat moontlik verdere studie op die vlak van homiliek vereis. Die bekende woorde van 1 Petrus 4:11 kom in die gedagte “As iemand die gawe ontvang het om te preek, moet God deur hom aan die woord kom.” In hoe 'n mate maak die hedendaagse prediking Christus weer teenwoordig in die gemeente?

Oral and manuscript culture in the Bible is 'n werk waarvan elke biblioloog behoort kennis te neem. Dit gee inderdaad 'n hermeneutiese teorie, soos die aanspraak in die titel aandui.

Nel, P.J. 2006. **Die boek Sefanja.** Wellington: NG Kerk-Uitgewers. 96 p. Prys: R85,00. ISBN: 0 86991 624 6. (Skrifuitleg vir Bybelstudente.)

Resensent: H.J.M. van Deventer
Vakgroep Teologie, Vaaldriehoekcampus,
Noordwes-Universiteit

Die boek Sefanja is nie een van die eerste boeke wat by 'n mens opkom wanneer jy aan preke uit die Ou Testament dink nie, hetsy as preekmaker of toehoorder. Die publikasie van hierdie boek behoort dié stand van sake te verander. Die deurlees van hierdie beknopte, maar baie deeglike kommentaar op die boek Sefanja maak 'n mens werklik opgewonde daaroor dat die publikasie van die reeks "Skrifuitleg vir Bybelstudent en gemeente", volgens die redakteurs in die Voorwoord tot hierdie boek, steeds voortgaan.

Die vertrekpunt van die skrywer is volgens homself 'n literêre benadering (p. 11). Nel kontrasteer dit met die literêr-kritiese benadering waarin die klem meer val op die "wordingsproses van die teks" (p. 10). Met die gebruik van hierdie terminologie sluit die skrywer aan by enkele Britse Bybelwetenskaplikes wat verkies om steeds na die histories-kritiese benadering te verwys as literêr-krities. Die verwarring wat op grond hiervan kan ontstaan, kan uit die weg geruim word indien 'n mens die benadering wat hier gevolg word as teksimmanent tipeer. Dit beteken dat die klem op die teks in sy finale, kanonieke vorm val en dat die skrywer hom daarvan weerhou om moeiliker dele in die teks (bv. die universele aard van die oordeel, of die hoopvolle toekoms vir Jerusalem) eenvoudig as latere toevoegings te sien.

Die skrywer pas hierdie benadering konsekwent toe, maar verwys ook na moontlike historiese raamwerke, byvoorbeeld die regering van koning Josia van Juda, om die verklaring waar nodig, te belig. Die werk in sy geheel bied 'n baie goeie voorbeeld van hoe die Bybelteks verklaar behoort te word: volle aandag by die teks as sodanig met gepaste verwysings na 'n gekonstrueerde historiese konteks.

Die benaderingswyse bring mee dat die skrywer dikwels na retoriese strategieë in die teks, asook na die kunstige samestelling daarvan verwys. Moeilike Hebreeuse gedeeltes kry spesifieke aandag en die skrywer stel dikwels vertalings voor wat baie nader aan die grondteks is as byvoorbeeld die Nuwe Afrikaanse Vertaling (NAV).

In die inleidende deel (p. 9-23) bespreek Nel sy spesifieke benaderingswyse, asook inleidende sake rakende die historiese konteks van die profeet en sy profesie, die struktuur van die boek, asook die belangrike aspek van die plek van die boek in die Ou-Testamentiese konteks. 'n Nuttige literatuurlys sluit hierdie deel van die boek af. Die boek sou beslis baat vind by die invoeg van 'n kaart van die Ou Nabye Ooste waarop geografiese besonderhede wat vir die boek Sefanja van belang is, aangedui word.

Die verklaring van die drie hoofstukke van die boek Sefanja beslaan die grootste deel van die res van die kommentaar (p. 24-90). Die skrywer gee 'n vers-vir-vers bespreking van die boek en staan in besonderhede stil by moeiliker sake rakende die datering en die indeling van die boek. Wat laasgenoemde betref, maak die skrywer 'n oortuigende saak daarvoor uit dat hoofstuk 2:1-3 saam met die daaropvolgende oordeelsaankondigings oor die nasies gelees moet word, in plaas van die meer tradisionele siening dat hierdie gedeelte meer by die voorafgaande aankondiging van die dag van die Here in hoofstuk 1 tuishoort, of ten minste 'n intermezzo vorm tussen hoofstuk 1 en die daaropvolgende deel. Die motivering wat die skrywer aanvoer, is dat die oordeel oor die nasies as motivering moet dien vir die volk van die Here om hulle reg te ruk. Wat hoofstuk 3 betref, argumenteer die skrywer oortuigend op grond van die teks self dat die oordeel en heil van God juis kan saamval. Dit is dus onnodig om die gedeeltes wat heil verkondig as latere toevoegings tot die teks te sien wat aan 'n na-Ballingskapse konteks gekoppel moet word.

Die verklaring is oor die algemeen duidelik, alhoewel nie-teoloë wat nie oor 'n redelike grondige taalkundige kennis beskik nie, met sommige van die tegniese terme mag sukkel (bv. "naamwoordelike partisipium" – p. 27; "bevestigingspartikel" – p. 31; "deiktiese verwysing" – p. 76; "passiewe konstruksie" – p. 81). Tegnies is die werk goed versorg met slegs 'n oorbodige hakie (p. 50) wat daaraan afbreuk doen. Die gebruik van minder bekende Afrikaanse woorde (bv. "lysting" i.p.v. lys – p. 50 en "segging" i.p.v. uitspraak – p. 51) kom op enkele plekke voor.

Die boek sluit af (p. 90-96) met 'n bespreking van "Oordeel en Heil" in die Sefanja-boek, die boodskap en prediking van die boek en enkele temas vir verdere bestudering in Bybelstudiegroepe of vir die prediking. Met hulpmiddels soos hierdie kommentaar, kan predikers vir wie die Bybelteks (nog) sentraal in die prediking staan, teksgetroue preke voorberei sonder om self ure met probleme in die Hebreeuse teks te worstel. Die aanprysing op die rugkant van hierdie boek, dat die skrywer "uitmuntend daarin geslaag het om die ryk inhoud van Sefanja se profesie ... duidelik te maak" kan van harte onderskryf word.

Peels, H.G.L. 2007. God en geweld in het Oude Testament.

Apeldoorn: Theologische Universiteit Apeldoorn. 115 p. Prys: €7,50.

ISBN: 978-90-75847-19-2. (Apeldoornse studies, no. 47.)

Resensent: J.L. Helberg (emeritusprofessor)
Skool vir Bybelwetenskappe en Bybeltale
(Ou Testament), Potchefstroomkampus,
Noordwes-Universiteit

Professor Peels het hom reeds bewys as 'n bekwame wetenskaplike in Ou-Testamentiese studie. In hierdie publikasie pak hy op ewe bekwame manier die moeilike vraagstuk van geweld in die Ou Testament aan. Geweld het in die laaste aantal jare baie aandag in die teologiese begin speel. Die aanval van 11 September 2001 op die Twin Towers in Amerika het die kwessie nog verder op die tafel geplaas. Dit het twyfel laat ontstaan of die ekstremistiese moslems met hulle benadering van *djihad* of heilige oorlog, nie maar dieselfde doen as wat die Ou-Testamentiese skrywers doen nie. In die naam van God en in opdrag van Hom word mans, vrouens en kinders soms met die oordeelsdood gestraf. S. Janse is oortuig dat daar nie meer vasgehou kan word aan die benadering dat alles wat Bybel-skrywers aan God toeskryf, wel korrek is nie. Hoewel Janse baie versigtig is en nie die gesag van die Ou Testament wil aantas nie, meen hy tog dat sommige van daardie benaderings nie gesagvol is nie, maar menslike benaderings weergee (p. 37-41).

In hierdie publikasie van Peels gaan hy op die hele saak van geweld in die Ou Testament is en behandel dit in vyf hoofstukke. Dit bevat voordragte wat hy by verskillende geleenthede gehou het, asook kommentaar van hom en Janse op mekaar se benaderings. Albei lewer kommentaar op 'n begrypende manier, maar stel tog hulle probleme en standpunte duidelik.

Peels wys op die werklikheidsgetrouheid van die Ou Testament. Dat die Ou Testament op alle moontlike maniere geweld ter sprake bring, toon aan ons hoeseer die Ou Testament ingaan op die realiteit van die lewe (p. 13). Geweld kom in die Ou Testament in alle toonaarde voor: geweld in die huwelik en gesin; geweld tussen individue; geweld in die maatskappy; geweld tussen volke; geweld teen diere; natuurgeweld; religieuse geweld en Goddelike geweld (p. 15-16). Peels bespreek ook teologiese benaderings soos die allegoriese, antitetiese, dialektiese, psigologiserende, metaforiserende en eklektiese benaderings (p. 16-22).

Peels bespreek verskeie anti-geweldstekste en die hantering daarvan in die Ou Testament. Die Ou Testament ontmasker die geweld; begrens die geweld; ontmoedig die geweld; kritiseer die geweld en oorstyg die geweld (p. 23-27). 'n Haatuitspraak soos dié in Psalm 139:21-22 is ingebed in die spiritualiteit van die Ou Testament en is nie "los verkrygbaar" terwyl die (verbonds)verhouding met Jahwe uit die oog verloor word nie. Deur volledig aan God se kant te gaan staan, kies die digter vir die wêreld van seën en goedheid, waarheid en reg. Hy neem nie die reg in eie hande nie, maar lê met sy bede alles in God se hand (p. 28).

By Bybellees moet nie slegs met die direkte konteks rekening gehou word nie, maar die breë moontlike konteks moet meespreek – die totaalverhaal van die Bybel. Om sy volk uit die duisternis tot die lig te red het God 'n besondere weg gevolg met hierdie wêreld. Daar moet dus rekening gehou word met die realiteit van die heilsgeskiedenis en die implikasies daarvan (p. 29-30). Die Nuwe Testament bring 'n fundamentele wysiging. In Christus se persoon en werk kry die koninkryk van God definitiewe gestalte. In die Ou Testament het die koninkryk van God deur die menslike sonde gedreig om te misluk. Die verwagting van die koninkryk van God beteken in die Ou Testament die koms van gerig en heil terselfdertyd: gerig vir die goddeloses en heil vir die regverdiges. God se heilige toorn en sy heilige liefde beheers die geskiedenis (Eks. 34:7 e.v.; p. 89) .

In die Nuwe Testament word die gerig voltrek, maar dan oor Christus self. Ons leef in die tyd van die lankmoedigheid van God, uitstel van die gerig, maar nie opheffing daarvan nie. Dit is nie die tyd vir geweld en toorn nie, maar die tyd van die bruidegom, vir seën en liefde. God se oordeelsprediking is 'n wekroep tot ommekeer, 'n uitgesteekte hand (p. 29-33, 85). Dit is 'n tyd vir sending. Andersyds is dit ook 'n tyd om vir die owerheid te bid, ook wanneer die owerheid tot geweld moet oorgaan (p. 86, 90).

Peels sê daar is inderdaad gedeeltes in die Ou Testament wat vir ons gevoel moeilik rym met wat Christus verkondig. Tog moet ons liewer verder luister en nie die Ou Testament self kritiseer nie. Christus en die Nuwe Testament spreek nêrens 'n teenstem op die Ou Testament uit nie, maar aanvaar dit as gesagvol (p. 44-50, 72, 82, 86) en "gee stem" aan die nuwe fase in die heilshandeling van God met hierdie wêreld (p. 86).

Peels meen dit is oor ons "doorgeschoten" individualistiese denke dat ons nie meer in staat is om te begryp waarom dit in die "kollektiewe" verhale van die Ou Testament gaan nie. Die "kollektiewe" denke in die Nuwe Testament kom ook na vore in die prediking van die kruis: God het Christus in ons plek as sondaar behandel sodat ons deur God vrygespreek kan wees (p. 67-68). In die Ou Testament staan 'n konkrete nasie (Israel) as 'n politieke entiteit sentraal, met 'n hele gepaardgaande sosiale, juridiese en militêre leefstyl. In die Nuwe Testament het dit verander. Die evangelie gaan die wêreld in, en die volk van God wat uit Jode en heidene bestaan, vorm nou 'n gééstelike teokrasie. Hoewel lewend in hierdie wêreld, is die Koninkryk nie van hierdie wêreld nie. Kollektiewe strawwe pas in die Ou-Testamentiese periode, maar nie in die Nuwe-Testamentiese periode nie. Openbarings- en heilshistoriese voortgang is iets anders as 'n kritiese korreksie op dit wat vroeër was (p. 69-71).

Peels benader sy onderwerp met 'n wetenskaplik- én Bybelsverantwoorde aanslag en werp duidelike lig op hierdie moeilike probleem. Die publikasie is bevatlik geskryf en kan sterk vir teologies-gekoelde sowel as gewone lesers aanbeveel word.

Den Hertog, G.C. & Van der Kooi, C., reds. 2007. Tussen leer en lezen: de spanning tussen Bijbelwetenschap en geloofsleer.
Kampen: Kok. 239 p. Prys: €17,50. ISBN: 978 90 435 1166 7.

Resensent: N. Vorster
Skool vir Kerkwetenskappe, Potchefstroomkampus,
Noordwes-Universiteit

Tussen leer en lezen hanteer die uiters aktuele vraagstuk oor die verhouding tussen die Bybelwetenskappe en die Dogmatiek. Sedert die opkoms van die historiese-kritiese en literêr-historiese metodes van teksanalise het 'n spanning tussen die twee dissiplines ontstaan wat 'n vrugbare wisselwerking verhoed. Bybelwetenskappe is ge-

neig om klem op die historiese, antieke en diverse elemente van die Bybelteks te lê. Gevolglik word 'n dogmatiese en teologiese uitleg van tekste skepties bejeen. Die Dogmatiek vind dit op sy beurt moeilik om die resultate van die Bybelwetenskappe se eksegetiese sinvol vir 'n sistematiese geloofsleer te gebruik.

Die boek het 'n besonder interessante aanpak tot die vraagstuk. In die eerste deel van die boek gee vier teoloë met uiteenlopende agtergronde hulle ervarings weer van die kloof tussen die Bybelwetenskappe en die Dogmatiek. In die tweede deel beskryf 'n Ou- en Nuwe-Testamentikus hoe hulle in hulle eksegetiese werk sistematies-teologiese probleme hanteer. In die derde deel van die boek tree twee eksegete en twee dogmatoloë met mekaar in gesprek oor die analise van spesifieke Skrifgedeeltes. Die boek sluit af met enkele rigtingduiders deur die twee redakteurs.

Die eerste deel van die boek begin met 'n bydrae deur A. van der Dussen. Hy fokus op die tradisionele siening van die gereformeerde tradisie dat eksegetiese veranker is in die belydenis dat die Skrif die Woord van God is. Bybelwetenskaplikes het volgens Van der Dussen een van twee keuses: of die Bybel word as 'n profane historiese boek hanteer of hulle aanvaar die reformatoriese uitgangspunt dat God in die Woord spreek. Die eerste benadering is onaanvaarbaar omdat dit religie na die private sfeer verban. Laasgenoemde benadering skep egter ook probleme. Indien die gereformeerde eksegeet die resultate van die historiese navorsing van moderne Bybelwetenskappe ignoreer, loop die gereformeerde teologie die gevaar om in fundamentalisme en dogmatisme te verval. Die navolging van die moderne Bybelwetenskaplike benadering kan egter ook lei tot die aftakeling van die belydenis dat God deur sy Woord spreek. Van der Dussen bepleit 'n derde weg: eksegetiese moet meer dogmaties beoefen word en die dogmatiek meer histories. Die dogmatiek moet poog om groter reg aan die diversiteit van die Skrif te laat geskied, terwyl die eksegeet moet besef dat hy Bybeltekste vanuit 'n teologiese invalshoek moet benader.

A.W. Zwiëp tipeer homself as 'n post-konserwatiewe evangeliese teoloog. Hy verwerp 'n fundamentalistiese benadering tot die Skrif en bepleit groter klem op die menslike sy van die Skrif en die diversiteit van die Skrif. Zwiëp sien Bybellees as 'n "ontdekkingstog" waarin bestaande horisonne verbreed en nuwe horisonne ontdek word. Die evangelie van Christus is die lewende Woord van God en dit moet in nuwe situasies en omstandighede gehoor word. Rigiede dogmatisme verstar die Christelike boodskap en skep 'n eensydige

Godsbeeld. Zwiép pleit, in ooreenstemming met sy hermeneutiese benadering, vir 'n meer relasionele Godsbegrip wat eerder fokus op wat God vir die mens wil wees, as op dit wat Hy in Homself is.

G. van Eck benader die debat vanuit die dissipline van Bybelse Teologie wat sistematiese vraagstelling in die Bybelwetenskappe inbring. Volgens hom hou die eksegetiese dissipline besig met die verstaan van die teks in sy literêre en historiese konteks, terwyl Bybelse teologie na die eenheid binne die verskeidenheid soek. Bybelse Teologie kan volgens Van Eck 'n belangrike rol speel om 'n skarnier tussen die eksegetiese en dogmatiese wetenskappe te vorm.

In sy bydrae fokus J.H. de Wit op die kontekstuele belang van die Skrif. Hy meen dat 'n kontekstuele lees van die Bybel nuwe betekenis in die teks kan ontdek. Na 'n empiriese vergelyking van die wyse waarop gewone Bybellesers Johannes 4 in verskillende wêreldgedeeltes interpreteer, kom hy tot die gevolgtrekking dat die leesproses 'n dinamiek van sy eie het, maar dat die transformerende krag van die Skrif aan bande gelê word wanneer dogmatiese vooronderstellings en konfessionele gebondheid 'n eksplisiete rol in die interpretasie van die teks speel. Dit is problematies, aangesien die transformerende krag van die Skrif en die noodsaak van toeëiening juis vir die Reformasie baie belangrik was. De Wit bepleit 'n dinamiese lees van die Bybel waar die Skrif self praat sonder dat die mens dit deur dogmatiese vooronderstellings probeer beheers.

In die tweede deel van die boek beskryf E. Talstra en O. Hovius hoe hulle met sistematies-teologiese probleme in hulle eksegetiese werk omgaan. Talstra verset homself teen die idee dat slegs op 'n sinchroniese wyse met Bybeltekste omgegaan kan word, terwyl diachroniese ondersoek nie meer aanvaar word nie. So 'n benadering lei daartoe dat die Bybel gereduseer word tot 'n versameling antieke religieuse materiaal. Die Bybelse tekste moet eerder gelees word binne die konteks van die histories-voortgaande en deurlopende ontmoeting tussen God en die mens. Die taak van die eksegeet is om die rolverdeling van tekste te bestudeer en leestradisies krities te ondervra oor die wyse waarop hulle tekste toeëien. Dogmatiek is die reaksie van die leser op sy eie rol as geadresseerde en ondersoek die antwoorde wat verskillende leestradisies en konfessies bied.

Hovius maak in sy bydrae die belangrike stelling dat enige siening oor die aard van die Nuwe-Testamentiese geskrifte op een of ander dogmatiese vooronderstelling berus. Volgens hom moet die Nuwe

Testament gelees word soos dit ditself voorhou: die gesagvolle Woord van God. Indien die Nuwe Testament se getuienis oor ditself aanvaar word, kan Nuwe-Testamentiese wetenskap nooit 'n bloot historiese wetenskap wees nie, maar is in sy wese teologies. Die teologiese karakter van Nuwe-Testamentiese wetenskap veronderstel onmiddelik 'n sistematies-teologiese verantwoording. Dogmatiese refleksie kan dus nooit alleen aan die sistematiese teoloog oorgelaat word nie. Die taak van die Dogmatiek is om die waarheidsaansprake van die Nuwe Testament te verantwoord teenoor die denke van die tyd. Sistematiese teologie kan daarom op sy beurt, niks ander as Skrifuitleg wees nie.

In die derde deel van die boek tree eksegete en dogmatoloë met mekaar in gesprek oor spesifieke problematiese tekesgedeeltes. In die eerste gesprek hanteer Peels en Van der Kooi Psalm 110. Peels se bespreking van Psalm 110 is 'n hoogtepunt in die boek. Volgens hom is Psalm 110 'n pre-eksiliese psalm gerig aan die Koning van Jerusalem wat poog om troon en altaar aan mekaar te verbind. Na die beëindiging van die koningskap van die vorste van Sion het die Psalm vir die geloofsgemeenskap 'n uitdrukking geword van Messiaanse hoop en verwagting. Vir die Nuwe-Testamentiese skrywers het hierdie Psalm 'n besondere vervulling in Jesus Christus gevind. Die Messiaanse en Christologiese verstaan van die Psalm het dus op 'n laat-historiese stadium ontwikkel en het voortgekom uit 'n gemeenskap van gelowiges wat Ou-Testamentiese materiaal as 'n uitdrukking van hulle geloof en hoop gebruik het. Die Psalm is voortdurend in die lig van 'n nuwe historiese situasie geherinterpreteer. Peels kom tot die slotsom dat Bybelse tekste nie alleen binne hulle oorspronklike historiese konteks verstaan moet word nie, maar dat die plek van die teks binne die lewe van 'n geloofsgemeenskap en in sy samehang met die geskiedenis van openbaring verstaan moet word. In sy reaksie wys Van der Kooi daarop dat Peels se benadering geen probleme vir die sistematiese teologie bied nie, juis omdat Peels die betekenis van die teks nie tot sy oorspronklike historiese bedoeling beperk nie. 'n Christologiese interpretasie van Psalm 110 is aanvaarbaar, omdat 'n nuwe geloofsgemeenskap die reg het om 'n teks binne die konteks van hulle ervarings vir hulleself toe te eien.

In die tweede gesprek bespreek Krans en Den Hertog die gebruik van 'n aanhaling uit die Ou Testament in Handeling 15:16-18. Die opvallende aspek in hulle gesprek is dat hulle mekaar se eksegetiese metodes aanvaar, maar op eksegetiese gronde verskil. Krans verwerp die idee van slegs een normatief-aanvaarbare ma-

nier van Skrifgebruik. Hy meen dat die 21e-eeuse leser die reg het om sy eie identiteit te bepaal en dat die moderne leser nie aansprake van die Bybel hoef te aanvaar nie. Hertog stem saam dat 'n verskeidenheid van metodes verdieping kan meebring. Hy meen egter dat Krans se dogmatiese standpunt dat Bybelse aansprake nie aanvaar hoef te word nie tot relativisme kan lei.

In die slothoofstuk bied die twee redakteurs moontlike rigtingwysers vir die oplossing van die probleem. Volgens Den Hertog en Van der Kooi moet eksegete besef dat hulle nie dogmatiese vooronderstellings, keuses en refleksie kan vermy nie. Die eksegeet moet sy eie rol in die oorlewering, debattering en toeëiening van tekste deeglik verdiskonteer. Die taak van die dogmatiek is om te besin wat in verantwoordelikheid teenoor die Bybelse tekste en Christelike tradisie oor God gesê mag word.

Tussen leer en lezen hanteer 'n aktuele teologiese probleem en bied waardevolle perspektiewe. Hoewel 'n mens met die argumente van sommige skrywers sou kon verskil, is die wetenskaplike gehalte van die bydraes deurgaans hoogstaande. Die hele boek, maar veral die bydraes van Van der Dussen en Peels, is besonder relevant vir die huidige problematiek van die GKSA. Die groot uitdaging vir die GKSA is: Hoe kan die GKSA daarin slaag om 'n fundamentalistiese en dogmatistiese teologie te vermy, terwyl dit terselfertyd onverswak die belydenis handhaaf dat die Skrif die Woord van God is? *Tussen leer en lezen* bied moontlike oplossings.

Fokusresensies

Jordaan, Tiaan. 2006. Openbaring vandag: die boodskap agter die beelde. Wellington: Lux Verbi.BM. 303 p. Prys: R99,95.
ISBN: 978 0 7963 0516 9.

Resensent: F.P. Viljoen
Skool vir Kerkwetenskappe en Antieke Tale,
Potchefstroomkampus, Noordwes-Universiteit

Anders as die gebruikelike vers-vir-vers-kommentare, bespreek Tiaan Jordaan die 22 hoofstukke van Openbaring oorkoepelend deur die eenheidsboodskappe daarvan na vore te bring. Op 'n verhelderende manier gebruik Jordaan drie "sleutels" vir sy uitleg: Die simboliek waardeur Johannes sy boodskappe oordra, die Ou-Testamentiese tradisie waarby Openbaring aansluit, en die historiese omstandighede waarbinne die boek geskryf is. In Hoofstuk 1 verduidelik Jordaan sy benadering en die manier waarop hy hierdie "sleutels" aanwend. Vanaf Hoofstuk 2 pas hy sy "sleutels" toe en werk stelselmatig tematies deur die boek Openbaring, naamlik: "Iemand" ... tussen die sewe lampe (Op. 1); Sewe kappe van die Swaard (Op. 2-3); Uitsig op ... 'n troon! (Op. 4); en wat daarop volg. Die materiaal wat Jordaan by elk van hierdie "sleutels" aanwend, dra meestal daartoe by om die betekenis van die bepaalde gedeelte te verhelder. My enigste punt van kritiek is dat Jordaan soms met té veel stelligheid die simboliek, Ou-Testamentiese eggo of historiese omstandighede identifiseer. Hoewel sy uiteensetting in verreweg die meeste gevalle oortuig, is daar gevalle waar die verbande nie so vanselfsprekend of direk identifiseerbaar is nie.

Dit is uit die staanspoor duidelik dat Jordaan die vakwetenskaplike kennis en vaardighede vir die interpretasie van Openbaring bemeester. Hy bied sy interpretasie egter nie-vakwetenskaplik nie, maar op 'n praktiese en toepaslike manier aan sodat elke gelowige leser daaruit baat kan vind. Dit is opvallend hoe Jordaan se respek vir die Bybelteks en sy verwondering oor die boodskap van Openbaring telkens uit sy kommentaar blyk. Hy slaag goed daarin om die leser ook in hierdie verwondering te laat deel. Hy skryf byvoorbeeld oor die openingsgesig in Openbaring 1: "Wat 'n uitmuntende gesig!", en "sien jou dit voor die gees", of "Hoor die klokkies saam met Johannes", en "Wat 'n bemoediging!" Jordaan se hantering van die teks dui op 'n pastorale benadering van 'n

predikant wat die geloofsverryking van sy gemeentelede in gedagte het. Ná die verklaring volg 'n uitgesoekte bronnelys waarna Jordaan die belangrikste beelde wat in Openbaring ter sprake kom, met hulle waarskynlike betekenis, bespreek. Hy sluit sy publikasie af met 'n handige indeks van geraadpleegde Bybelgedeeltes en bladsyverwysings waar hulle hanteer is.

Die leser wat by *Openbaring vandag* sal baatvind is die ernstige Bybelstudent in persoonlike en groepsverband. Ook predikante sal die publikasie as persoonlik verrykend ervaar en uitstekende preek- en Bybelstudiemateriaal vir hulle bediening daaruit kan put. Selfs vakwetenskaplikes in Bybelwetenskappe het dit ook soms nodig om ter wille van persoonlike verryking en die geloofskonteks van kritiese navorsing so 'n populêre publikasie te lees.

Jordaan slaag baie goed daarin om die rykdomme van Openbaring vir die leser bekend te stel. Hy doen dit met 'n pastorale gesindheid: "Leef volhardend vorentoe. Wanneer die donkerte op sy digste is, skitter God se heerlijkheid op sy helderste vir jou."

Van harte aanbeveel!

Louw, Daniël. 2006. Hoekom? Hoekom nie? Waar is God wanneer ek ly? En waarom ly ek? Wellington: Lux Verbi.BM. 141 p. Prys: R89,95. ISBN: 978 07963 0545 9.

Resensent: J-A. van den Berg
Departement Praktiese Teologie,
Universiteit van die Vrystaat

Hoekom? Hoekom nie? Wáár is God wanneer ek ly? En waarom ly ek? is 'n hersiene en uitgebreide weergawe van die 1996- en 1998-*Hoekom?* deur hierdie bekende akademikus, skrywer en pastorale terapeut, Daniël Louw. Die skrywer en uitgewer bewys die leserspubliek 'n guns deur hierdie hersiene en nuut-bygewerkte uitgawe. Die bedoeling is nie om al die antwoorde op die lydingsvraagstuk te bied nie, maar die boek is bedoel as 'n gids tot die raaisel van lyding. In hierdie opsig kan die titel inderdaad misleidend wees, maar reeds in die Voorwoord stel die skrywer dit duidelik dat dit juis nie hier gaan om die bied van klinkklare antwoorde nie. Die boek wil veel eerder die waagmoed van geloof fasiliteer ten einde 'n lewensvraag te leef om tot die ontdekking te kom dat juis hiérin die antwoord mettert tyd sigbaar word. In die

ingesteldheid word die amen van geloof sigbaar, as die lewe ooreenkomstig God se trou bereken word.

Die skrywer verdeel die boek in vyf afdelings naamlik, *Broosheid*; *Paradoks*; *Opstandigheid*; *Verwerking en singewing* en laastens *Verbandlegging*. Onder elkeen van die groter afdelings word 'n aantal korter rubrieke gebied wat die tema verder verken en ontgin. Elkeen van die rubrieke word verder ingelei deur eerstens 'n aantal verbandhoudende teksgedeeltes aan te dui, waarna 'n aantal korter vrae ter inleiding van die problematiek onder bespreking gestel word. Na die bespreking van die vrae word 'n kort opsomming van die kern van die bespreking in poëtiese styl gebied.

In die eerste afdeling, "Broosheid" word die breekbaarheid van die lewe met treffende betekenisaksente van onder meer 'n sielsineenstorting en 'n besielde lewe geskets. In die eb en vloed van die lewensee se hoekom-branders word geloofskoördinate vir navigasie na die kuslyn van hoop gekaart.

Die tweede afdeling beskryf die paradoks van lyding met die vele gesigte daarvan. In lyding word nie net verskillende profiele van die menslike ontdek nie, maar God se gesig word ook sigbaar. In die aftasting van sy beeld in die donkerkamer van lyding lei die skrywer die leser om te bely: in plaas van 'n vermoeiende "Waarom?" wat na redes soek, kan 'n gelowige eerder "Waartoe" vra ten einde die soeke na die doel en positiewe betekenis van lyding te fasiliteer. Dit is dan wanneer ontdek word dat God die aanvanklike vraagtekens in uitroepetekens verander.

In die derde afdeling word die moment van opstandigheid in lyding verken. Die skrywer stuur versigtig weg van die bedrieglike valse kuslyn van maklike en goedkoop antwoorde. In die verkenning en verrekening van botsende en konflikterende emosies, word 'n geloofsposisie beskryf wat, soos 'n periskoop van hoop, perspektief vanuit die donker dieptes bied.

In die voorlaaste afdeling word "Verwerking en singewing" aan die orde gestel. Die leser word gelei om vanuit die barste van die menslike bestaan tekens van die ewige te bespeur. Die beste vergesigte word nie vanuit 'n posisie van 'n lewe van kwantiteit verkry nie, maar juis vanuit die visier van 'n lewe van kwaliteit. Dit is vanuit dié lewensposisie dat geloof jou blik bepaal. Al sou dit vir ander na 'n vreemde manier van kyk lyk, word 'n mens se lewensvisie nie hierdeur verdof nie.

In die laaste afdeling, “Verbandlegging”, word die kristallisering van die opstandingshoop gefasiliteer deur die sin van vergiffenis en versoening. ’n Nuwe sin van intimiteit en hoop word sigbaar in die gemeenskap van die gelowiges wanneer die kerk ’n hospies en toevlugsoord vir die lydende word.

Die skrywer se oorvloedige gebruik van sprekende metafore lei tot ’n helder formulering wat die leser begelei in die verstaan van die inhoud. Die redaksionele versorging van die werk is goed gedoen en die boek word aantreklik aangebied.

Die publikasie voorsien in ’n groot behoefte aan verantwoordbare en oortuigende geestelike troos in tye van lyding. Dit kan inderdaad tot groot hulp vir elkeen wees wat by lydendes betrokke is, of wat self deur die donker dal van lyding moet gaan. Hierdie boek verdien ’n wye lesersforum en ek beveel dit van harte aan.

Van Tonder, Ben. 2007. Geestelike volwassenheid. Wellington: Lux Verbi.BM. 160 p. Prys: R89,95. ISBN: 978 07963 0699 9.

Resensent: F.W. de Wet
Praktiese Teologie, Potchefstroomkampus,
Noordwes-Universiteit

In *Geestelike volwassenheid* probeer Ben van Tonder die noodsaak van nuwe aandag vir die Bybelse tema van geestelike volwassenheid motiveer in die konteks van kwynende belangstelling in betrokkenheid by die kerk wat die afgelope jare prominent in ons samelewing na vore begin tree het. Omdat mense die kerk as stereotiep begin beskou en in hulle lewe seergekry het weens onnadenkende optrede van “kerkmense”, sien hulle nie meer die nut daarvan om deel van die kerk te wees nie.

Van Tonder soek die antwoord op die dilemma waarin die kerklike lewe hom tans bevind, nie in buite-kerklike geloofsgroei nie. Onvergenoegde lidmate van die kerk mag onder die indruk verkeer dat hulle die kerk afgeskryf het vanweë mense en hulle optrede, maar wat in werklikheid gebeur het (volgens Van Tonder), is dat hulle aan die God van die kerk ongehoorsaam geraak het deur hulle van sy liggaam weg te keer. God en sy liggaam kan nie van mekaar geskei word nie. Die “kerkverlaters” maak die liggaam seer deur hulle daarvan te onttrek; die “kerkbesetters” maak die liggaam seer deur sy geloofwaardigheid aan te tas. Die enigste eerbare manier

om hierdie krisis in die kerklike lewe te hanteer, is om nuwe erns met geestelike volwassenheid te maak. Van Tonder ontplooi die Griekse woord, *teleios* (soos dit in die Bybel gebruik word) as sleutelbegrip in sy verkenning van die tema van geestelike volwassenheid. Om tot volheid te kom, vra van die gelowige om hom in gehoorsaamheid aan die volle wil van die Here vir sy lewe te onderwerp. Geestelike volwassenheid het nie te doen met die gedagte van gearriveerdheid nie. Dit is nie die finale stappie op die geestelike suksesleer, wat die idee skep dat 'n geheime of bomenslike posisie bereik kan word nie. Geestelike volwassenheid het met 'n lewenslange strewe te doen. Die skrywer plaas hierdie strewe in die gedagteraamwerk van Paulus, wat beklemtoon dat geestelike volwassenheid twee dimensies het: enersyds het dit te doen met 'n toestand of status wat reeds deur Christus verdien is en daarom uit genade toegestaan word; andersyds is dit 'n doelwit waartoe elke gelowige met erns en oortuiging saam met die Gees moet werk.

Geestelike volwassenheid is nie perfektheid nie. Dit is 'n eerlike worsteling om liggaamlik meer en meer te word wat ons geestelik reeds is. Hierdie eerlike worsteling is 'n soeke na groter gehoorsaamheid aan die Here uit die sekerheid van kindskap wat daar reeds in Hom is. Die dilemma van kerkwees lê daarin om te word wat ons reeds is. Alhoewel ons reeds aan Hom behoort, is Hy steeds besig om ons Syne te maak.

Van Tonder ontvou die praktiese gestaltes wat dit behels om meer te word as wat ons in Christus reeds is, aan die hand van tien kernterreine wat die leser se geestelike en fisiese lewe beïnvloed, naamlik:

- *geestelike heiligmaking*, waarin die verhouding tussen ons heilige status in Christus en die strewe na voleinding van heiligheid in ons konkrete bestaan verken word;
- *geestelike volharding*, waarin veral uit Efesiërs 4 aangetoon word wat die vrugte van deursettingsvermoë is wat my laat aanhou glo wanneer mense om my begin twyfel;
- *geestelike volgelingskap*, waarin die volgelingskap van Jesus in die spanningsveld van die ou manier van optree en dink geplaas word;
- *geestelike rentmeesterskap*, waarin beklemtoon word dat goeie rentmeesterskap behels om dit wat aan jou toevertrou word vir God te bestuur, en nie bloot vir jou sak, besigheid of werkgewer nie;

- *geestelike getuienis*, waarin aangetoon word hoe die geestelike fokus van myself en my belang wegskuif na die Here en sy wil, en wat die vrugte daarvan is as hierdie verskuiwing plaasvind;
- *geestelike godsidee*, waarin aangedui word watter verskil dit maak wanneer met nuwe oë na God gekyk word en die struikelblokke wat deur mensgemaakte en eensydige idees oor God veroorsaak word, uit die weg geruim word;
- *geestelike sielepassie* – wie tot geestelike volwassenheid kom, kan nie anders as om God se volmaakte liefde vir mense te begin openbaar nie;
- *geestelike sekerheid* – geestelike volwassenheid dui op 'n lewe van gemoedsrus en sekerheid, nie op 'n lewe van twyfel en vrees nie;
- *geestelike afspraak* – die waarde en noodsaak om verbintnisse na te kom ten opsigte van geloofskommunikasie met God tydens stiltetyd en geloofsversterkende, onderlinge samekomste van gelowiges;
- *geestelike diensbaarheid* – eers wanneer ek myself nie meer afgesonderd van die kerk beskou nie, kan ek waarlik eienaarskap van die kerk aanvaar en werklik diensbaar in die kerk wees.

In hierdie publikasie slaag die skrywer daarin om die dinamika van geestelike groei op 'n Bybels-verantwoorde en teologies-gebalanseerde manier te omskryf. Al die belangrike faktore wat in die groeiproses tot geestelike volwassenheid ter sprake kom, word op 'n verantwoordelike manier aan die orde gebring: Die verhouding tussen dit wat God doen en ons verantwoordelikheid word duidelik in die Christologiese en Pneumatologiese kategorieë geanker. Uit Christus se hoek is die verlossing wat Hy verdien het, reeds die einde van die pad waarby ek nie iets kan voeg nie – dit is 'n geestelike werklikheid. Uit die Heilige Gees se hoek is die verlossing wat Christus verdien het terselfdertyd die begin van die pad wat ek in gehoorsaamheid moet loop – dit moet in my lewe 'n werklikheid word.

Die spanning tussen die “reeds” en “nog nie” in die koms van die koninkryk word op 'n insiggewende wyse in die kragveld van groei tot geestelike volwassenheid ontplooi. Die uitdaging van ware kerkwees word in die konteks geplaas van die gespanne verwagting om dit wat die kerk reeds in Christus is, toenemend sigbaar te maak in die opsigte waarin die volle gestalte van die kerk nog nie in

hierdie sondige bedeling, deurgebreek het nie. Hierdie spanningsveld word sodanig deur die skrywer getipeer dat die proses van geestelike groei aan die een kant bewaar word van gearriveerdheid, en aan die ander kant van 'n totale gebrek aan motivering om tot die proses van groei verbind te wees.

Van Tonder se visie op geestelike volwassenheid is 'n uiters tydige publikasie in omstandighede waarin baie gelowiges worstel met onvolmaakthede in die kerk; omstandighede waarin mense seer gekry het weens onnadenkende optrede in die kerk, of waarin lidmate in onvergenoegdheid vasgevang raak wanneer hulle agterkom dat dit nie help om van een kerk na 'n ander te beweeg nie.

Die skrywer sou dit kon oorweeg om met 'n volgende uitgawe van hierdie werk aan die einde van elke hoofstuk besprekingsvrae vir Bybelstudiegroepe in te sluit. Dit sou die leesbaarheid van die werk kon verhoog, indien die outeur die indelingskriteria vir en die verhouding tussen die tien kernareas en die moontlike ontwikkelingslyne in die geestelike groeiproses duideliker kon aandui.

Nel, Annes. 2006. Die gebed van Salomo: oor gebed en lewenswysheid. Wellington: Lux Verbi.BM. 160 p. Prys: R99,95. ISBN: 978 07963 0507 2.

Resensent: B.J. de Klerk
Skool vir Kerkwetenskappe, Potchefstroomkampus,
Noordwes-Universiteit

In hierdie boek behandel Nel die gebed van Salomo en die gebeure wat in 1 Konings 3:5-15 beskryf word. Toe die Here na sy vader Dawid se dood, aan jong koning Salomo die geleentheid gee om enigiets van God te vra, het hy gehoorsaamheid en wysheid versoek. God gee aan Salomo dít wat hy gevra het. Vanuit hierdie geskiedenis word verskeie aspekte van 'n lewe saam met God en daarom 'n innige en Bybelse gebedslewe ontvou. Die boek handel veral waaroor en waarvoor die gelowige in die huidige tyd behoort te bid en wat nodig is om 'n sinvolle gebedslewe te kan leef.

Nel verdeel die boek in sewe hoofstukke waarin hy die hoofmomente van die geskiedenis vóór, tydens en ná die gebed van Salomo beskryf. Die eerste handel oor die vrygewigheid van God, wat as basiese vertrekpunt dien. Hy handel verder oor die

getrouheid van God wat aan die bidder vrymoedigheid behoort te gee om te bid. Daarna is die fokus op die verpligting om te bid. In die volgende drie hoofstukke gaan dit oor God se verklaring dat Salomo nie 'n lang lewe, rykdom en die dood van sy vyande gevra het nie. Nel formuleer die drie hoofstukke soos volg: “Jy het nie meer tyd nodig nie ... maar meer wysheid; Jy het nie meer besittings nodig nie ... net wysheid; Jy het nie 'n beter posisie nodig nie ... dis wysheid wat jy kortkom”. Die finale hoofstuk bespreek die uitspraak van God: “Ook wat jy nié gevra het nie, gee Ek aan jou.” In elke hoofstuk is daar heelwat aanhalings en verduidelikings van ander Skrifgedeeltes om besondere aspekte van 1 Konings 3 toe te lig, asook aanhalings van ander persone oor ongeveer dieselfde aspekte wat behandel word. Aan die een kant is dit insiggewend en interessant, maar aan die ander kant onderbreek dit dikwels die logiese gang van die argument in die betrokke hoofstuk.

Die verklaring van die verskillende aspekte van die geskiedenis rondom die gebed asook die gebed self, is positiewe aspekte van die boek. Die skrywer wil Skrifgetrou die gebed van Salomo in die huidige tyd laat grondvat. Die boek sal elke leser dus tot ernstige selfondersoek, herbesinning en transformasie in sy/haar gebedslewe bring. Ongelukkig volg die skrywer nie altyd die openbarings-historiese lyne deur die knooppunt van Christus se dood en opstanding langs na vandag nie. Die skrywer toon ook nie verder aan watter uitwerking die gebed feitlik onmiddellik op Salomo self gehad het nie. In dieselfde hoofstuk word die geskiedenis van Salomo se raad aan die twee prostitute beskryf as bevestiging in 'n sekere sin, en aanduiding van die verhooring van die gebed in die praktyk van sy koningskap. Die skrywer toon tereg aan dat die kern van die gebed gaan om gehoorsaamheid en insig in die wil van God, maar verduidelik nie die aanleiding tot Salomo se ongehoorsaamheid in sy latere lewe nie.

Die indruk wat die leser kan kry naamlik dat hierdie boek aanhaak of selfs voortbou op Wilkenson se twee boeke oor die gebed van Jabes, word deur die inhoud van *Die gebed van Salomo* heeltemal verkeerd bewys. Hierdie boek verval nie in 'n soort “wonderresep” vir die gebedslewe nie, ook nie in 'n formalistiese voorskrif vir 'n “suksevolle” gebedslewe nie. Inteendeel, die skrywer fokus op die aanbidding van God, laat die leser voor God staan en toon aan dat 'n aktiewe gebedslewe 'n mens anders laat dink oor God en oor ander mense (p. 23). Hy dui aan dat gebed 'n belydenis is van totale afhanklikheid van God (p. 51) en dat niks té buitengewoons in om van die Almagtige God te vra nie. Gebed is die totale onderworping

aan God se wil (p. 55). Salomo se gebed lei vandag se bidder om te smeek vir 'n luisterende hart om God se wil te doen (p. 71).

Aan die einde van elke hoofstuk help Nel die leser om 'n aangrypende gebed van skuldbelydenis, wat vasgryp aan God en met lofprijsing aan die Drie-enige God, te bid. Hy bied daarna enkele punte om oor na te dink. Baie daarvan help die leser om selfondersoek te doen. Hierdie boek het diepte en is tog maklik leesbaar. Elke ernstige gelowige wat nie net oor die gebed wil praat nie, maar na vernuwing in die gebedslewe verlang, kan hierdie boek met groot vrug lees en herlees.

Vosloo, Robert. 2006. **Engele as gaste? In gesprek oor gasvryheid teenoor “die ander”.** Wellington: Lux Verbi.BM. 168 p. Prys: R89,95. ISBN: 978 07963 0429 7.

Resensent: J.A. Erasmus
Gereformeerde Kerk Germiston

Hierdie boek handel oor gasvryheid teenoor ander. Met “ander” word verwys na almal wat anders as ons is – hulle wat anders dink en doen as wat ons van nature dink en doen, maar ook hulle wat van 'n ander taal, ras, of kultuur is.

Die skrywer slaag uitstekend daarin om aan te toon dat gasvryheid nie slegs na geselligheid verwys nie, maar veral na 'n openheid teenoor ander en 'n verwelkoming van die ander in hulle vreemdheid en andersheid. Ware gasvryheid kan alleenlik aangebied word wanneer die vrees vir “die ander” oorwin is. In die boek beklemtoon Vosloo dat die aksent op “die ander” Christelike gasvryheid 'n moeilike en (dikwels) pynlike saak maak, máár dat dit juis ook hierdie aksent is wat die Christelike gasvryheid Christelik maak.

In hierdie publikasie word gasvryheid nie net tot interpersoonlike verhoudings beperk nie. Daar word ook gewys op die belangrikheid dat 'n kultuur of etos van gasvryheid geskep moet word. Daarom moet daar ook gasvrye instellings wees.

Die boek is in drie dele ingedeel.

- In die eerste deel word tipiese faktore wat gasvryheid belemmer, uitgelig en bespreek. Hier is faktore ter sprake soos vrees vir vreemdes (Hoofstuk 1), die houding dat ons nie tyd het om aan ander te spandeer nie (Hoofstuk 2), asook die opinie dat vreem-

des “ons” bedreig in terme van eiendom, sekuriteit, ensovoorts (Hoofstuk 3).

- In die tweede deel (wat die grootste gedeelte van die boek uitmaak) word sekere Bybeltekste en historiese momente nader belig om perspektiewe op gasvryheid te bied. Veral die bestudering van geselekteerde Bybeltekste en die kultuur-historiese konteks waarbinne Bybeltekste ontstaan het, lewer interessante en insiggewende verrassings (Hoofstukke 4-6). 'n Oorsig oor gasvryheid deur die geskiedenis, filosofiese perspektiewe op die onderwerp en self die Suid-Afrikaanse begrip van *Ubuntu* gee prikkelende perspektiewe op die saak (Hoofstukke 7-9).
- In die derde deel word rigtingwysers vir Christelike gasvryheid in politieke en ekonomiese instellings (Hoofstuk 10), asook Christelike gemeenskappe gebied (Hoofstuk 11). Gasvryheid in intergodsdienstige gesprek word in die laaste hoofstuk belig (Hoofstuk 12).

Hierdie boek vorm deel van die *In gesprek ...*-reeks. Die uitgesproke doelwit van hierdie reeks (sien reeksvoorwoord) is nie om klinkklare antwoorde op spesifieke sake te gee nie, maar om juis gesprek daarvoor aan te moedig. In die lig hiervan slaag *Engele as gaste* by uitnemendheid daarin om gesprek ook gasvryheid te stimuleer – juis omdat daar soms perspektiewe gebied word waarvan lesers kan verskil. Die onderwerp is egter goed deurdink en nagevors. Uitgebreide en ook soms onkonvensionele perspektiewe word gebied. Juis in 'n tyd waarin xenofobiese geweld in ons land hoogty vier, is hierdie 'n waardevolle bydrae wat elke leser tot nadenke kan stem.

Elke Christen sal waarde uit die boek kan put. Veral onderwysers, kategete, Bybelstudiegroepleiers en leraars sal die perspektiewe vanuit die boek nuttig kan gebruik om gesprek oor gasvryheid rigtinggewend te stimuleer.

Chadock, Robin. 2007. Ontdek die ware doel vir jou lewe: riglyne vir 'n doelgerigte en passievolle lewe. Vereeniging: Christelike Uitgewersmaatskappy. 218 p. Prys: R89,95. ISBN: 978-1-77000-334-7.

Resensent: G. Pretorius
Kliniese sielkundige, Pretoria

Aanvanklik het die titel van die boek my laat dink dat dit nogal 'n sterk aanspraak op 'n lewensvraag maak. Om boonop nog 'n universele antwoord op die vraag te hê, het my ook laat dink dat dit net nóg 'n outeur is wat “die antwoord” op alles probeer gee. Deur *Ontdek die ware doel vir jou lewe* as titel te kies, het Robin Chadock 'n redelike waagstuk aangegaan, omdat ons in 'n postmoderne samelewing nie vinnig na iets gryp wat lyk asof dit die antwoorde vir al ons lewensvrae het nie.

Chadock skryf eerlik en reguit oor haar eie belewenis en hoe sy met die vraag na haar doel vir die lewe omgaan. Sy gebruik die Woord en aanmoediging tot 'n lewende verhouding met Jesus Christus as die vertrekpunt vir die boek. Die boek bestaan uit drie dele waarvan die eerste deel die “Oproep tot Almal” beskryf; deel twee help jou om die doel vir jou lewe te bepaal en deel drie bied 'n beskrywing van riglyne om die dinge te identifiseer wat jou kan help om die doel met oortuiging en voluit te kan lewe. Die epiloog en bylae aan die einde bied praktiese wenke vir mense wat na die doel in hulle lewens soek.

Die dele van die boek is onderverdeel in kort hoofstukke. Deel een: “Oproep tot Almal” bevat vier hoofstukke waarvan die eerste hoofstuk, “Onbelemmerde entoesiasme”, oor die grondbeginsels handel wat die vertrekpunt vir die reis op pad na die doel vir jou lewe, beskryf. In hoofstuk twee, “God se grootste droom vir jou”, beskryf sy God se liefde as die waarheid waarop jou lewensbestaan berus. Hoofstuk drie, “Mag ek dit regtig doen?”, bied motivering en beskryf op 'n manier die “toestemming” wat 'n mens nodig het om die doel wat God vir jou lewe het, te mag uitleef. “Reëls vir die speelgrond van die lewe” beskryf sekere oortuigings volgens Chadock, wat nodig is wanneer iemand sy/haar ware doel vir die lewe wil leef.

Deel twee, “Bepaal jou doel”, bevat drie hoofstukke. In hoofstuk vyf help Chadock die leser om selfondersoek te doen na moontlike persoonlike redes wat mense mag motiveer om die ware doel vir hulle lewe te ontdek. Sy beskryf ook 'n klompie “hulpbronne” wat

kan help om die ondersoek te doen. Die hoofstuk is getiteld: “Die persoonlike argeologiese opgraving”. Hoofstuk ses en sewe werk op ’n praktiese manier onderskeidelik met die passies in ’n persoon se lewe (“Hoekom is jy hier?”) en met jou sterk eienskappe, sodat jy kan ontdek watter unieke dinge God in jou lewe ingebou het sodat jy jou doel kan uitleef.

Deel drie bevat vyf hoofstukke en is getiteld, “Leef jou godgegewe opdrag”. Hoofstuk agt, “Die grootste impak wat jy ooit sal hê”, behandel die aspekte wat jou persoonlike verantwoordelikheid om die doel vir jou lewe te leef, insluit. Hoofstuk nege, “Wat is in jou kas”, handel nie oor geraamtes nie, maar eerder oor gereedskap. Die kas verwys na talente, gawes en motivering vir jou doel. In hoofstuk 10, “Die krag van ’n vennootskap met God”, help Chadock die leser om sy/haar “visie” meer prakties en konkreet te vorm. Hoofstuk 11 behandel aspekte wat blokasies mag vorm om jou doel te bereik en word getitel, “Wie wen jou kopspeletjies?” Chadock sluit die boek af deur in hoofstuk 12, “Die onderbrekings in die lewe”, moontlike reaksies op onvoorsiene omstandighede in die lewe te hanteer.

Ontdek die ware doel vir jou lewe lees maklik en Chadock kry dit reg om die belangrikste konsepte op ’n eenvoudige manier oor te dra. Chadock ondersteun die konsepte wat sy in die boek behandel met persoonlike ervarings. Dit maak die boek toeganklik en enige leser kan met haar identifiseer. Sy maak dit vir die leser verder maklik deur die konsepte nie net abstrak te laat nie. Aan die einde van elke hoofstuk vra sy die leser vrae oor die konsepte, wat help om insig oor die bepaalde tema te ontwikkel. Dit is duidelik dat persoonlike groei een van Chadock se mikpunte met die boek was. Die gestruktureerde formaat ondersteun die leser se groei. Die vrae is aanvanklik kort, min en redelik eenvoudig, maar word verderaan meer ingewikkeld en verdiep. Chadock kry dit reg om die leser sagkens te begelei op die pad na die ontdekking van sy/haar doel. Aan die einde van elke hoofstuk is daar ook ’n gebed om die leser te help om daardie spesifieke area van ontwikkeling in medewerking met Christus aan God op te dra.

In die hoofstukke waar Chadock talente en gawes bespreek, help sy die leser op ’n praktiese wyse, deur ’n woordeskat aan moontlike passies en sterkpunte te gee. Die woordeskat is hakies of handvatsels wat die leser help om sy ervarings aan iets te haak en bied ’n raamwerk vir verdere ondersoek en groei.

In die epiloog daag sy die leser uit om verder aan te hou groei. Sy bied 'n boodskap aan ouers, kerkleiers en werkgewers om hulle kinders, gemeente en werknemers by te staan om hulle doelwitte vir die lewe te bereik.

Hierdie boek behoort aanklank te vind by mense wat aan die begin van 'n reis staan en wat op soek is na iets diepers in hulle lewens. Dit mik vir dieselfde gehoor as dié wat Rick Warren se *Purpose driven life* gaan deurwerk, maar dalk nie veertig dae het om dit te doen nie. Verder kom dit voor asof die boek hoofsaaklik vanuit 'n vrou se perspektief vir vroue geskryf is, alhoewel sy dit nie so in die boek uitspel nie. Die voorbeelde is veral uit haar persoonlike lewe en ervarings en mag dalk nie byval vind by die deursnee manlike leser nie, alhoewel die boodskap universeel is. Die boek kan ook aanbeveel word vir kleingroepe met 'n behoefte om hierdie soort vrae op 'n dieper vlak te behandel. Verder kan dit met vrug deur ouers, kerkleiers en werkgewers gebruik word om hierdie soort vrae beter te verstaan en wat mense wil aanmoedig om hulle lewensdoel in verhouding met God te ondersoek.

Sonder om in diep teologiese beredenering te verval, kry Chadock dit reg om die belangrikste Skrifgebonde beginsels en 'n lewendige verhouding met Christus as vertrekpunt vir die boek te gebruik. Volgens haar is daar drie grondbeginsels waarop ons bestaan berus, naamlik liefde vir God; liefde vir jouself en liefde vir ander. 'n Mens is veral versigtig vir boeke op hierdie vlak wat moontlik die evangelie subtiel vermeng met humanistiese, mensgesentreerde uitgangspunte. Chadock kry dit egter konsekwent reg om die leser altyd na 'n verhouding met Christus te wys en sy maak 'n punt daarvan om die leser aktief bewus te maak om nie in selfabsorpsie te verval nie – hetsy 'n vergelyking met ander of in selfgenoegdheid.